

Sygn. akt I UK 338/05

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 6 czerwca 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Andrzej Wróbel (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Roman Kuczyński

SSN Herbert Szurgacz

w sprawie z odwołania K. N.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Ł.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 6 czerwca 2006 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 18 sierpnia 2005 r., sygn. akt (..),

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie:

Zakład Ubezpieczeń Społecznych – Oddział w Ł. decyzją z dnia 30 grudnia 2003 r. odmówił K. N. prawa do emerytury „nauczycielskiej” uznając, że nie spełniła ona warunków koniecznych do przyznania świadczenia, gdyż nie udowodniła 20 lat pracy w szczególnych warunkach. Organ rentowy nie uwzględnił okresów, w

których wnioskodawczynie pobierała zasiłek chorobowy, okresów urlopu wychowawczych oraz okresów urlopu dla poratowania zdrowia.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. wyrokiem z dnia 16 września 2004 r. (...) zmienił decyzję organu rentowego i przyznał wnioskodawczynie prawo do emerytury od dnia 29 grudnia 2003 r.

Sąd stwierdził, że art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela wymaga do uzyskania emerytury nauczycielskiej 20 lat pracy w zawodzie nauczyciela, co jest równoznaczne z pozostawaniem nauczyciela w stosunku pracy na tym stanowisku. Sąd uznał, że pozwala to na zaliczenie do stażu pracy wnioskodawczynie wykonywanej w szczególnych warunkach okresów, w których wnioskodawczynie pobierała zasiłek chorobowy, okresów urlopu wychowawczych oraz okresów urlopu dla poratowania zdrowia, co w konsekwencji spowodowało, że udokumentowała ona wymagany dwudziestoletni okres pracy w szczególnych warunkach, uprawniający do nabycia prawa do emerytury. Sąd powołał się na uchwałę SN z 27 listopada 2003 r. (III UZP 10/03), z której wynika że do okresu pracy zalicza się nauczycielom okres przebywania na zasiłkach chorobowych oraz urlopie na poratowanie zdrowia.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 18 sierpnia 2005 r. zmienił zaskarżony apelacją organu rentowego powyższy wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalił odwołanie.

Sąd uznał, że okres pobierania zasiłku chorobowego i okres urlopu na poratowanie zdrowia zalicza się do stażu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze; do tego stażu nie wlicza się natomiast okresu przebywania na urlopie wychowawczym. W ocenie Sądu okres urlopu wychowawczego jest przerwą w pracy rodzajowo odmienną od okresu przerwy spowodowanej chorobą (porodem) i korzystaniem z wynagrodzenia lub świadczeń z ubezpieczenia społecznego z tego tytułu, jak i przerwy z powodu urlopu dla poratowania zdrowia, wykorzystywanego w celu odzyskania sił dla danego wykonywania pracy. W okresie przerwy w pracy związanej z wykorzystywaniem urlopu wychowawczego aktywność ubezpieczonego nakierowana jest na działania niemające związku nie tylko z wykonywaniem pracy w rozumieniu jej świadczenia, ale także pozostawania w zatrudnieniu. Powoduje to, że wnioskodawczynie nie

udowodniła wymaganych dwudziestu lat pracy w zawodzie nauczyciela, a tym samym nie przysługuje jej prawo do emerytury.

Wnioskodawczyni zaskarżyła powyższy wyrok w całości skargą kasacyjną, w której zarzuciła naruszenie prawa materialnego poprzez błędną wykładnię art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela w związku z art. 2 Konstytucji RP, art. 186-186⁶ k.p. w związku z art. 5 k.p. oraz art. 67a-67c Karty Nauczyciela, a także w związku z art. 61 ustawy z dnia 27 kwietnia 1972 r. – Karta praw i obowiązków nauczycieli (Dz.U. Nr 16 poz. 114) oraz w związku z art. 11 ust. 2 pkt 11 i art. 50 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40 poz.267), a także § 15 w związku z § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent inwalidzkich dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8 poz. 43 ze zm.) i niezaliczenie do okresu pracy w zawodzie nauczyciela okresu pozostawania na urloпах wychowawczych; wskazując na powyższe podstawy kasacyjne wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i przyznanie prawa do emerytury od dnia 29 grudnia 2003 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Kasacja nie ma usprawiedliwionych podstaw.

2. W rozpoznawanej sprawie jest sporne, czy okres urlopu wychowawczego zalicza się do okresu 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, o którym mowa w art. 88 ust. 1 Karty nauczyciela.

3. Odnośnie do kwestii temporalnych należy podnieść, że podstawę roszczeń powódki stanowi niewątpliwie przepis art. 88 Karty Nauczyciela w brzmieniu obowiązującym w dniu złożenia wniosku o przyznanie prawa do emerytury i dniu wydania decyzji organu rentowego o odmowie przyznania prawa do tego świadczenia, tj. w dniu 30 grudnia 2003 r. Gdy chodzi natomiast o prawną kwalifikację urlopu wychowawczego jako okresu, który mógłby być ewentualnie zaliczony do okresu wykonywania pracy w szczególnym charakterze, to miarodajne

są w tym zakresie stosowne przepisy prawne obowiązujące w czasie korzystania przez wnioskodawczynię z prawa do urlopu wychowawczego. W związku z tym chybione jest powołanie jako podstawy skargi kasacyjnej przepisu art. 61 ustawy z dnia 27 kwietnia 1972 r. – Karta praw i obowiązków nauczycieli (Dz.U. Nr 16 poz. 114), który w niniejszej sprawie nie ma zastosowania, bowiem sprawa dotyczy prawnej kwalifikacji urlopu wychowawczego udzielonego wnioskodawczyni od 25 września 1985 r. do 31 sierpnia 1986 r. i od 1 września 1987 r. do 31 sierpnia 1990 r., czyli w okresie, w którym wskazana ustawa już nie obowiązywała, ponieważ utraciła moc obowiązującą w zakresie dotyczącym nauczycieli (art. 101 ust. 1) z dniem ogłoszenia Karty Nauczyciela (art. 102), tj. z dniem 1 lutego 1982 r. Podobnie, w sprawie nie mają zastosowania przepisy art. art. 67a-67c Karty Nauczyciela, które wprowadzicie regulują zasady udzielania i wykorzystywania prawa do urlopu wychowawczego, jednakże weszły w życie z dniem 1 stycznia 2004 r. (art. 3 w związku z art. 20 ustawy z dnia 14 listopada 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 213, poz. 2081), a więc z istoty rzeczy nie mogą one dotyczyć urlopu wychowawczego udzielonego wnioskodawczyni w latach 1986 – 1990. Wreszcie, do wnioskodawczyni ur. 26 kwietnia 1950 r. nie mają zastosowania przepisy art. 32 i 33 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, które regulują status ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.

4. W związku z zarzutem naruszenia zaskarżonym wyrokiem przepisu § 15 w związku z § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent inwalidzkich dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8 poz. 43) należy wskazać, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego ujawniła się rozbieżność odnośnie do dopuszczalności stosowania przepisów tego rozporządzenia do roszczeń nauczycieli opartych na przepisie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela. W uzasadnieniu wyroku z dnia 30 lipca 2003 r. II UK 323/02 (OSNP 2004/11/197) Sąd Najwyższy stwierdził, że „wykładnia historyczna i systemowa prowadzą do niebudzącego wątpliwości wniosku o autonomicznym, pełnym i wyczerpującym określeniu "wykonywania pracy w szczególnym charakterze",

zawartym w Karcie Nauczyciela, co wyklucza nie tylko potrzebę, ale też możliwość sięgania do innych przepisów (wykonawczych), zawierających warunki dodatkowe określania pracy nauczycielskiej.” Odmienne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 maja 2005 r. II UK 219/04 (OSNP 2005/22/361), w którym dokonując wykładni przepisu § 2 powyższego rozporządzenia w związku z art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela zdefiniował pojęcie „wykonywania pracy w szczególnym charakterze.” Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę podziela ten ostatni pogląd i rozważy powyższy zarzut.

5. Nie jest uzasadniony zarzut naruszenia zaskarżonym wyrokiem przepisu art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela

6. Przepis art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela zmieniał się wielokrotnie. W spornym okresie urlopu wychowawczego (w latach 1985 – 1990) przepis ten stanowił, że „Nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat zatrudnienia I kategorii, zaś nauczyciele klas, szkół, placówek i zakładów specjalnych - dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat zatrudnienia I kategorii w szkolnictwie specjalnym, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę. W stanie prawnym obowiązującym w dniu wydania zaskarżonej decyzji organu rentowego przepis ten miał następujące brzmienie: „ Nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, zaś nauczyciele klas, szkół, placówek i zakładów specjalnych - dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę.”

7. Powyższe zmiany w stanie prawnym mogą mieć znaczenie dla wykładni przepisu art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela w brzmieniu obowiązującym w dniu 30 grudnia 2003 r., bowiem o ile przepis ten w poprzednim stanie prawnym posługiwał się terminem „ zatrudnienie”, o tyle w obecnym brzmieniu posługuje się sformułowaniem „wykonywanie pracy”, a ponadto wyraźnie odróżnia „trzydziestoletni okres zatrudnienia” od „20 lat wykonywania pracy w szczególnym

charakterze” Należy również wskazać, że przepis § 15 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent inwalidzkich dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8 poz. 43) wyraźnie zalicza nauczycieli, wychowawców lub innych pracowników spełniających wymienione w tym przepisie przesłanki do kręgu osób „wykonujących prace w szczególnym charakterze” i uprawnionych do nabycia prawa do emerytury na zasadach określonych w § 4 rozporządzenia. Rozporządzenie to, co jest istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, podobnie jak przepis art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, rozróżnia między okresem zatrudnienia a okresem wykonywania pracy i zawiera legalne definicje „okresu zatrudnienia” i „okresów pracy”. I tak za okres zatrudnienia uważa się okres liczony łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresu zatrudnienia (§ 3), natomiast okresami pracy są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy (§ 2).

8. W związku z powyższym należy stwierdzić, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, „ze względu na charakter omawianego świadczenia (wcześniejsza emerytura) - przepisy rozporządzenia należy wyklądać ściśle” (uzasadnienie uchwały z dnia 29 września 2005 r. II UZP 10/05 OSNP 2006/1-2/21). Postulat ścisłej wykładni dotyczy oczywiście i z tego samego powodu także przepisu art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela. W związku z tym, po pierwsze – przewidziane w rozporządzeniu i art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela rozróżnienie między okresem zatrudnienia a okresem wykonywania pracy jako mające głęboki sens normatywny i społeczny, nie powinno być znoszone w drodze wykładni (odmiennie Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 lipca 2003 r. II UK 323/02, w którym stwierdził, że „wykonywanie tej pracy w rozumieniu art. 88 ust. 1 Karty jest równoznaczne z pozostawaniem nauczyciela w stosunku pracy na takim stanowisku i nie ma podstaw do rozróżniania pojęć "wykonywania pracy" i "zatrudnienia".), po drugie – zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego wnioskodawczyni lub wnioskodawca są obowiązani wykazać, że praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana

stale i w pełnym wymiarze czasu pracy (np. wyrok z dnia 15 grudnia 1997 r. II UKN 417/97, OSNP 1998/21/638, zgodnie z którym „Nie korzysta z uprawnienia do emerytury przy niższym wieku emerytalnym pracownik, który nie udowodnił, że wykonywał pracę w szczególnych warunkach i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku (§ 2 ust. 1 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.).”)

9. Przepis § 2 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. wymaga aby praca w tym charakterze była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 5 maja 2005 r. II UK 219/04 (OSNP 2005/22/361) uznał, że „nie chodzi tu oczywiście o stałe i nieprzerwane wykonywanie określonych w umowie o pracę czynności, gdyż jest to niesprawdzalne. Dla spełnienia wymaganego warunku wystarczające jest powierzenie pracownikowi w umowie o pracę obowiązków wykonywania stałej pracy uznawanej za pracę w szczególnym charakterze i wykonywanie tej pracy przez pracownika. Wykonywaniem pracy w szczególnym charakterze są również przerwy w pracy spowodowane różnymi przyczynami, czy to leżącymi po stronie pracodawcy, czy wynikającymi z przepisów (urlop wypoczynkowy, niezdolność do pracy z powodu choroby), za które pracownikowi wypłacono wynagrodzenie. Wykonywanie pracy w rozumieniu omawianego przepisu należy rozumieć jako wykonywanie umowy o pracę, a w treści tego pojęcia mieszczą się także usprawiedliwione nieobecności w pracy.” W konsekwencji Sąd Najwyższy przyjął, że „do okresu pracy w szczególnym charakterze, o którym mowa w art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.) wlicza się okresy niezdolności do pracy z powodu choroby i macierzyństwa oraz okresy urlopu udzielanego dla poratowania zdrowia sprzed 1 lipca 2004 r., to jest sprzed dnia wejścia w życie art. 32 ust. 1a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), dodanego ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 121,

poz. 1264).” Podobnie Sąd Najwyższy w powołanym wyżej wyroku z dnia 30 lipca 2003 r. II UK 323/02, w którym uznał, że „przerwy w pracy spowodowane czasową niezdolnością do jej świadczenia w związku z chorobą (porodem) i korzystaniem z wynagrodzenia lub świadczeń z ubezpieczenia społecznego z tego tytułu, są okresami, w których nauczyciel zachowuje status osoby wykonującej pracę w szczególnym charakterze. To samo dotyczy urlopu dla poratowania zdrowia, pomyślanego jako okres powstrzymywania się od pracy, niezbędny do regeneracji sił i zapewnienia możliwości dalszego wykonywania pracy, i z tego względu jest samo przez się zrozumiałe, że nie może być traktowany inaczej niż okres zatrudnienia, ze wszystkimi związanymi z tym uprawnieniami.”

10. Sąd Najwyższym w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę jest zdania, że do okresu pracy w szczególnym charakterze, o którym mowa w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, nie wlicza się okresu urlopu wychowawczego. Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego przez pracę nauczyciela wykonywaną w szczególnym charakterze rozumie się pracę wykonywaną w charakterze nauczyciela, wychowawcy lub innego pracownika pedagogicznego w przedszkolu, szkole lub innej placówce wymienionej w art. 1 ust. 1 ustawy (por. uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 1984 r., III UZP 8/86, OSNCP 1986/12, poz. 193, uchwała z dnia 23 stycznia 1986 r., III UZP 56/85, OSNC 1986 nr 12, poz. 203; II UK 323/02). Skoro przez pracę w szczególnych warunkach rozumie się wykonywanie pracy o określonym charakterze, a nie pozostawanie w stosunku pracy, nie ma podstaw do zaliczenia urlopu wychowawczego do okresu pracy w szczególnych warunkach, skoro pracownik w czasie tego urlopu jest zwolniony z obowiązku świadczenia takiej pracy w takich, szczególnych warunkach. Ponadto, w okresie urlopu wychowawczego pracownik jest zwolniony z obowiązku świadczenia pracy w celu umożliwienia pracownikowi sprawowania osobistej opieki nad małym dzieckiem (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2002 r. I PKN 11/01 Prokuratura i Prawo 2003 nr 3 s. 41). Cel urlopu wychowawczego jest więc inny od celu urlopu macierzyńskiego, zwolnienia z obowiązku świadczenia pracy z powodu choroby lub urlopu dla poratowania zdrowia. Urlop wychowawczy nie jest okresem niezbędnym do regeneracji sił i zapewnienia możliwości dalszego wykonywania pracy, jak powyższe okresy. Należy

mieć nadto na uwadze, że z orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika, iż urlop bezpłatny udzielony nauczycielowi przez szkołę na pełnienie z wyboru funkcji burmistrza lub jego zastępcy oraz okres odbywania wojskowego przeszkolenia studentów nie podlegają na podstawie art. 174(1) § 2 k.p. wliczeniu do okresu pracy w szczególnym charakterze nauczyciela (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2001 r. II UK 122/04, OSNP 2005/15/232). Okresy te zaliczane są jedynie do ogólnego stażu pracy. Przyjmuje się, iż ubiegając się o wcześniejszą emeryturę nauczyciel powinien wykazać dwudziestoletni okres pracy, w okresie którego wykonywał obowiązki, o których mowa w art. 6 Karty Nauczyciela, a w szczególności zadania dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze związane z powierzonym mu stanowiskiem nauczyciela (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2001 r. II UK 122/04). Wreszcie, uprawnienie do wcześniejszej emerytury jest swoistym przywilejem przysługującym osobom, które przez określony czas wykonywały pracę w tzw. szczególnych warunkach lub charakterze. Ponadto, w okresie, w którym wnioskodawczyni korzystała z urlopu wychowawczego przyjęty był pogląd, że z istoty urlopu bezpłatnego wynika, że w tym okresie następuje zawieszenie podstawowych praw i obowiązków stron wynikających ze stosunku pracy, jeżeli przepis wyraźnie nie stanowi inaczej. Okres ten bowiem nie jest - co do zasady - okresem prawnie równoważnym ze świadczeniem pracy. Toteż pracownica w okresie urlopu wychowawczego nie (...) zachowuje prawa do wynagrodzenia za pracę... (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 1987 r. I PR 30/87 OSNC 1988/12/181).

Biorąc powyższe pod rozwagę, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

/tp/